

DIGITALISERING AV TAPETSAMLINGEN

Prosjektbeskrivelse

Hulda Blix og
Åse Dammann

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Digitalisering av tapetsamlingen Prosjektbeskrivelse	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 151/2021	Publiseringsdato [Publiseringsdato]
	Prosjektnummer 1022008-02	Oppdragstidspunkt 2022-2024
	Forsidebilde Tapetfragment fra Skovly i Drøbak	
Forfatter(e) Hulda Blix og Åse Dammann	Sider Skriv inn antall sider	Tilgjengelighet Begrenset
	Avdeling Konservering	

Prosjektleder Hulda Blix
Prosjektmedarbeider(e) Dagheid Berg, Åse Dammann, Lars Jacob Hvinden-Haug
Kvalitetssikrer Kjersti Marie Ellewssen

Oppdragsgiver(e) Klima- og miljødepartementet v/Riksantikvaren: Nasjonale oppgaver Post 3 2021, metodeutvikling
--

<p>Sammendrag</p> <p>NIKU har en stor samling av eldre tapetfragmenter, samlet inn blant annet i forbindelse med farge- og bygningsundersøkelser. Grovt anslått kan tapetsamlingen omfatte rundt 9000 tapetprøver, som er lagret i NIKUs kjellerlokaler i Storgata 2 i Oslo. Tapetsamlingen inneholder en stor mengde kulturhistoriske data om bygningsinteriører fra et langt tidsspenn. Samlingen representerer et unikt kildemateriale, både i nasjonal og internasjonal målestokk, som vi ønsker å bevare og tilgjengeliggjøre for forskning og praktisk bruk. Vi ønsker å gjennomføre en digital registrering og fotografering av samtlige tapetfragmenter. I forbindelse med fotograferingen og registreringen vil vi ordne den fysiske tapetsamlingen i samsvar med systematikken i det digitale registeret, slik at den fysiske samlingen blir søkbar via det digitale registeret. Vi ønsker deretter å avlevere både register, fotodokumentasjon og den fysiske tapetsamlingen til en egnet mottakerinstitusjon, som kan innlemme tapetregisteret i eget digitalt arkivsystem og magasinere tapetsamlingen. En slik institusjon kan for eksempel være Norsk folkemuseum eller Nasjonalmuseet. I denne rapporten beskriver vi hvordan vi har tenkt å gjennomføre prosjektet.</p>

Emneord Tapet, tapetsamling, digitalisering
--

Avdelingsleder

Kjersti Marie Ellewssen

Forord

NIKU har en stor samling av eldre tapetfragmenter, som er samlet inn blant annet i forbindelse med farge- og bygningsundersøkelser, utført av konservatorer hos Riksantikvarens restaureringsatelier og senere NIKU. Grovt anslått kan tapetsamlingen omfatte rundt 9000 tapetprøver. Tapetprøvene er lagret i NIKUs kjellerlokaler i Storgata 2 i Oslo.

Tapetsamlingen inneholder en stor mengde kulturhistoriske data om bygningsinteriører fra et langt tidsspenn. Samlingen representerer et unikt kildemateriale, både i nasjonal og internasjonal målestokk, som vi ønsker å bevare og tilgjengeliggjøre for forskning og praktisk bruk.

Tapetsamlingen er et unikt og omfattende kildemateriale, som er utilgjengelig slik den ligger i dag.

Vi ønsker derfor å gjennomføre en digital registrering og fotografering av samtlige tapetfragmenter. I forbindelse med fotograferingen og registreringen vil vi ordne den fysiske tapetsamlingen i samsvar med systematikken i det digitale registeret, slik at den fysiske samlingen blir søkbar via det digitale registeret.

Vi ønsker deretter å avlevere både register, fotodokumentasjon og den fysiske tapetsamlingen til en egnet mottakerinstitusjon, som kan innlemme tapetregisteret i eget digitalt arkivsystem og magasinere tapetsamlingen. En slik institusjon kan for eksempel være Norsk folkemuseum eller Nasjonalmuseet.

I denne rapporten beskriver vi hvordan vi har tenkt å gjennomføre prosjektet.

Arbeidet med rapporten er gjennomført som en oppgave fra Riksantikvaren, finansiert gjennom tilskudd fra Klima- og miljødepartementet til gjennomføring av nasjonale oppgaver i 2021.

NIKU, januar 2022

Hulda Blix

Innholdsfortegnelse

1	NIKUs tapetsamling	7
1.1	Innsamlings- og lagringshistorikk	7
1.2	Dagens situasjon	8
1.3	Digitalisering av tapetsamlingen	8
2	Tapetsamlinger i andre land	9
3	Formålet med digitaliseringsprosjektet	10
3.1	Praktisk bruksverdi	10
3.2	Forskningspotensial	10
3.3	Leveranser i prosjektet	10
4	Praktisk gjennomføring av digitaliseringsprosjektet	11
4.1	Separering av sammenlimte tapetfragmenter	11
4.2	Registrering av tapetfragmentene	12
4.3	Fotografering av tapetfragmentene	12
4.4	Tolkning av tapetfragmentene	13
4.5	Fysisk arkivering av tapetfragmentene	13
4.6	Kompetansebehov	13
5	Faglig formidling	14
5.1	Formidling av prosessen	14
5.2	Faglig publisering	14
6	Faglig samarbeid med andre	15
6.1	Riksantikvaren	15
6.2	Mottakerinstitusjon	15
6.3	OsloMet	16
6.4	Molo AS bygningsvernbutikk	16
7	Finansieringsmuligheter	17
7.1	Riksantikvarens tilskuddsmidler til gjennomføring av nasjonale oppgaver	17
7.2	Riksantikvarens tilskuddsmidler til kulturmiljøtiltak	17
7.3	Arkivverkets prosjekt- og utviklingsmidler til arkivformål	17
7.4	Kulturrådets tilskuddsordning	18
7.5	Stiftelsen UNI	18
7.6	Sparebankstiftelsen	19
8	Budsjett	19
9	Fremdriftsplan	19
10	Kompetanse og bemanning	20
11	Kvalitetssikringssystemer	21
12	Referanseprosjekter	22
13	Relevant litteratur	23

1 NIKUs tapetsamling

NIKUs tapetsamling inneholder tapetfragmenter i varierende størrelse. Tapetsamlingen er av stor kulturhistorisk betydning, både nasjonalt og internasjonalt, og samlingen er unik i norsk sammenheng.

Tapetene i samlingen har et aldersspenn fra sent 1700-tall til 1970-tallet. De eldste fragmentene er eksklusive trykte og bemalte lerretstapeter og velurtapeter fra velstående miljøer. De fleste prøvene i samlingen er imidlertid masseproduserte tapeter fra sent 1800-tall til i dag. På slutten av 1800-tallet ble tapetproduksjonen industrialisert og det ble økonomisk mulig med tapeter for folk flest. I tillegg til tapetprøvene omfatter samlingen også tapetbøker, ubrukte tapetruller og kopier av eldre tapeter.

Kun en liten del av samlingen er registrert og systematisert, og samlingen er derfor svært lite tilgjengelig og egnet for bruk. For å gjøre tapetsamlingen tilgjengelig for bruk, og for å bevare den for ettertiden, ønsker NIKU nå å gjennomføre en digital registrering og fotografering av samtlige tapetfragmenter.

Tapetfragment fra «Grotten», Oslo

Tapetfragment fra Villa Stenersen, Oslo

1.1 Innsamlings- og lagringshistorikk

De første tapetprøvene ble samlet inn av Domenico Erdmann rundt 1920, men flesteparten av prøvene er innsamlet på 1970- og 80-tallet, hovedsakelig i forbindelse med farge- og bygningsundersøkelser, gjennomført av Riksantikvaren, og senere av NIKU. I tillegg er en god del av samlingen sendt inn fra antikvariske myndigheter rundt i landet, eller fra private eiere av historiske bygninger.

Fra 1983 til 1992 ble innkomne tapeter registrert i protokoll, med opplysninger om dato for innlevering, topografisk nummer, mottaker, lagringsplass, og innpakningsmåte. I 1987 ble ca 10 % av samlingen separert og registrert av konservator Jon Brønne. Disse tapetfragmentene ble klassifisert, merket med topografisk nummer, bygning, registreringsdato og signatur og lagt i skuffer i syrefrie mapper. Ca

90 % av samlingen ligger usortert i konvolutter, poser, pakker og ruller. Pakkene er i stor grad merket, men mange prøver har mangelfull dokumentasjon, og en del er av ukjent opphav.

Samlingen var først magasinert i Riksantikvarens arkiv på Akershus festning, i kruttårnet og i arkivskuffer på atelieret. Da Riksantikvaren i 1994 flyttet til Dronningens gate 13, fulgte samlingen med dit, og da NIKU etablerte seg i Storgata 2 i 2004, ble hele samlingen flyttet og lagret i kjelleren her.

NIKU i arbeid med å demontere 1700-talls lerretstapet i salen på Hovin gård i 2017

1.2 Dagens situasjon

Den fysiske tapetsamlingen befinner seg i dag i NIKUs kjellerlokaler i Storgata 2 i Oslo, i et lagerrom som bare rommer denne tapetsamlingen. Lagerrommet er nyoppusset, rent og ryddig.

Ca 90 % av tapetene er grovsortert, og en del av tapetfragmentene er lagt i store, flate arkivskuffer i omslag av syrefri papp. Noen av tapetfragmentene er separert, mens mange er lag-på-lag og må separeres av konservator før de kan registreres og digitaliseres.

Tapetsamlingen er ikke statisk, men vil bli fylt på både ved nye prøver som blir samlet inn og ved registrering av tapeter i felt. Ved registrering av tapeter i felt, blir digitale bilder tatt på stedet, og bilder og informasjon registreres.

1.3 Digitalisering av tapetsamlingen

Vi ønsker å lage et digitalt register som omfatter hele NIKUs tapetsamling, med foto og registreringsdata for samtlige tapetfragmenter. I forbindelse med fotograferingen og registreringen vil vi ordne den fysiske tapetsamlingen i samsvar med systematikken i det digitale registeret, slik at den fysiske samlingen blir søkbar via det digitale registeret.

Vi ønsker deretter å avlevere fotodokumentasjon og det digitale registeret til en egnet institusjon, som kan innlemme registeret i sine digitale arkivsystemer. Mottakerinstitusjonen må også ha kapasitet til å magasinere den fysiske tapetsamlingen. En slik institusjon kan for eksempel være Norsk folkemuseum eller Nasjonalmuseet.

2 Tapetsamlinger i andre land

Kalmar läns museum i Sverige

<https://www.kalmarlansmuseum.se/samlingar/vara-samlingar/veckans-tapet/>

Kalmar läns museums tapetsamling består av mer enn 1100 tapeter, som i alder strekker seg fra slutten av 1500-tallet til 1970-tallet. Fra 2006 til 2009 gjennomførte museet digitaliseringsprosjektet «Platta föremål berättar», for å tilgjengeliggjøre tapetsamlingen. Før dette var samlingen ikke tilgjengelig for allmenheten. I dag er samtlige tapetfragmenter gjennomgått, med rengjøring, beskrivelse, fotografering og digital registrering, samt magasinert på tilfredsstillende måte.

I forbindelse med museets digitaliseringsprosjekt ble museets årbok for 2008 i sin helhet viet gamle tapeter. Boken fungerer i dag som oppslagsverk for alle med interesse for interiør, bygningsbevaring og kulturhistorie. I løpet av prosjektets gang presenterte museet hver uke et nytt tapet fra samlingen, som «ukens tapet».

Länsmuseet Gävleborg i Sverige

<https://lansmuseetgavleborg.se/samlingar/foremalssamlingar/>

Länsmuseet Gävleborg har Sveriges nest største samling av tapeter. Samlingen omfatter ca 7000 tapeter som har blitt samlet inn av folket selv etter et opprop i avisen Land i 1976. Samlingen viser dermed hva folk flest har hatt på veggene.

Museumslandschaft Hessen Kassel i Tyskland

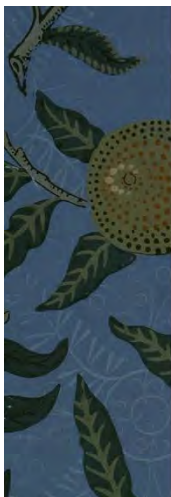
<https://museum-kassel.de/en/museums-parks-palaces/german-wallpaper-museum>

Tapetsamlingen ved Museumslandschaft Hessen Kassel i Tyskland består av rundt 23 000 tapeter, fra tidlig moderne tid til i dag. På grunnlag av den store samlingen av tapeteksempler, gir museet råd og veiledning til både privatpersoner og offentlige institusjoner, for å identifisere og rekonstruere historiske tapeter.

Victoria & Albert Museum i England

<https://www.vam.ac.uk/collections/wallpaper>

Victoria & Albert Museum i London har en stor tapetsamling som strekker seg fra 1600-tallet til vår tid. Innsamlingen av tapeter startet opp allerede fra museets grunnleggelse i 1856. På museets hjemmeside beskrives tapetene som den fattige slektningen innenfor de dekorative kunstuttrykkene, fordi tapetene har vært enkle å tildekke og erstatte, slik at de ofte har forsvunnet fra vår historiske hukommelse.

Wallpaper illustrating the Crystal Palace, manufactured by Heywood, Higginbottom & Smith, about 1853 – 55, Manchester, England

Portion of a classical 'pillar and arch' wallpaper, about 1769, England

Panel of red flock wallpaper, identical in pattern with the paper formerly hung in the Queen's Drawing Room at Hampton Court Palace, about 1735, England

Portion of Lunar wallpaper, designed by Michael Clarke, manufactured by Cole & Son, 1964, England

Acanthus, wallpaper, designed by William Morris, manufactured by Jeffrey & Co., 1875, Britain

«Collection Highlights» fra nettsiden til Victoria & Albert Museum

3 Formålet med digitaliseringsprosjektet

Formålet med å digitalisere og magasinere NIKUs tapetsamling er å bevare samlingen som kilde til forskning på nasjonalt og internasjonalt nivå, og som ressurs for bygningsbevaring og for reproduksjon av gamle tapeter.

Gjennom et slikt digitalt register vil tapetsamlingen bli gjort tilgjengelig både for forskere, for fagfolk innen restaureringshåndverk, og for allmenheten.

3.1 Praktisk bruksverdi

Det digitale tapetregisteret vil gi tilgang på kunnskap om historisk riktige tapetvalg ved oppgradering av eldre bygninger, og det vil være en viktig ressurs for nyproduksjon av eldre tapeter.

3.2 Forskningspotensial

Tapetsamlingen er et verdifullt kulturhistorisk kildemateriale til norsk og europeisk stilhistorie over et langt tidsspenn, med stort potensiale for nasjonale og internasjonale forskningsprosjekter. Samlingen kan blant annet gi viktige bidrag til å belyse hvordan norsk stilhistorie har vært påvirket av utenlandske impulser.

Organisering og digitalisering av samlingen gir også muligheter for publisering i bokform. Jon Brønne har lenge hatt ønske om å skrive bok om norske tapeter, og en digitalisering av samlingen vil gjøre at dette blir mulig å gjennomføre.

3.3 Leveranser i prosjektet

Prosjektet med digitalisering av tapetsamlingen vil munne ut i følgende leveranser:

- Komplette Excel-liste med registreringsdata for alle tapetfragmentene
- Foto av alle tapetfragmentene, navnet i henhold til løpenummer i Excel-listen
- Ordnet fysisk tapetsamling, hvor tapetfragmentene er lagt i arkivskuffer og -mapper, systematisert i henhold til løpenummer i Excel-listen
- Rapport som beskriver tapetsamlingen og prosjektgjennomføringen

Tapetfragment fra Berg-Kragerø museum

4 Praktisk gjennomføring av digitaliseringsprosjektet

Den praktiske gjennomføringen av prosjektet vil bestå i separering av sammenlimte tapetfragmenter, fotografering, registrering og tolkning av tapetfragmentene, samt fysisk arkivering av tapetfragmentene.

Det er et mål at digitaliseringsprosjektet så langt som mulig blir gjennomført i en sammenhengende prosjektperiode, for å sikre effektivitet og et mest mulig helhetlig og gjennomarbeidet resultat.

4.1 Separering av sammenlimte tapetfragmenter

Mange av fragmentene består av lag-på-lag av sammenlimte tapeter fra samme vegg. Disse må separeres av konservator, med følgende fremgangsmåte:

Tapetlag av strie eller lerret trekkes av før prøven bløtlegges. Prøven legges i kar med lunken vann (ca 37°C), og de ulike tapetene adskilles med metallspatel. For å unngå rifter og skåne dekor, kan tapetlagene trekkes av sammen med Melinex®.

Tapetene nummereres i forhold til hverandre, hvorav nr 1 er eldste tapetlag eller bevart underlag. Avismakulering og andre mellomliggende materialer nummereres ikke, men registreres sammen med tilstøtende tapet.

Separerte lag tørkes på trekkpapir i papirtørkereol. Eventuell tørrensing utføres med svamp (WallMaster® og Wishab®), og viskelær (Cretacolor Monolith®-line), dersom overflaten er stabil.

Fire av totalt seks separerte lag med tapeter fra Fossesholm gård

4.2 Registrering av tapetfragmentene

Registreringsdata for alle tapetfragmentene vil bli innført i et Excel-skjema, med én linje for hvert tapetfragment, og med en rekke kolonner for ulike registreringsdata. Fordelen med å gjennomføre registreringen i et Excel-skjema, er at registreringsdata fra Excel-skjemaet deretter enkelt kan lastes inn i alle andre typer databaser. Registreringsdata vil delvis bli innført i form av standardiserte kategorier, og delvis som fritekst. Registrering av opplysninger om tapetfragmentene vil kunne gjøres av alle prosjektmedarbeidere. Det blir brukt følgende kolonneoverskrifter:

- Bygningsnummer
- Kommune
- Gårdsnummer/bruksnummer
- Adresse
- Bygning
- Etasje
- Rom
- Vegg
- Tapetlag
- Antall tapetlag
- Annen info
- Bildefil-tittel
- Dato/signatur

Bygningsnr	Kommune	Gårdsnr	Bruksnr	Adresse	Bygning	Etasje	Rom	Vegg	Tapetlag	Antall tapetlag	Annen info	Bildefil-tittel	Dato	Signatur

Eksempel på Excel-registreringsskjema med aktuelle kolonneoverskrifter

4.3 Fotografering av tapetfragmentene

Alle tapetfragmenter vil bli fotografert, og fotoene vil bli navnet med tapetfragmentets løpenummer i registreringsskjemaet (Excel). Vi vil etablere et eget prosjektkontor i NIKUs lokaler i Storgata 2 i Oslo, med fast montert fotostasjon, dedikert for denne oppgaven. Her vil alle de mindre tapetfragmentene bli fotografert. De største tapetfragmentene vil bli fotografert i NIKUs fotostudio. På denne måten vil vi oppnå at alle foto får samme høye kvalitet. Alle fragmenter fotograferes med målestokk og gråkort for riktig fargegjengivelse.

Både i forkant og underveis i arbeidet vil vi diskutere fotokvalitet med mottakerinstitusjonen. Vi vil innhente profesjonelle råd om fotoutstyr, kamerainnstillinger og fotografering (for eksempel fra Scandinavian Photo).

NIKU vil benytte fast fotostasjon til fotografering og registrering av tapetfragmentene

4.4 Tolkning av tapetfragmentene

Registrering av opplysninger om materialer, utforming, datering, epoke og produsent vil bli gjort i samarbeid med eksterne fagkompetanse. Det blir brukt følgende kolonneoverskrifter:

- Materiale
- Motiv
- Farger
- Antall farger i trykket
- Bindemiddel
- Papirtype
- Trykktype
- Banebredde
- Rapportbredde
- Rapport høyde
- Datering
- Kunsthistorisk epoke
- Produsent
- Annen info
- Dato/signatur

Materiale	Motiv	Farger	Antall farger i trykket	Bindemiddel	Papirtype	Trykktype	Banebredde	Rapportbredde	Rapport høyde	Datering	Kunsthistorisk epoke	Produsent	Annen info	Dato	Signatur

Eksempel på Excel-tolkningsskjema med aktuelle kolonneoverskrifter

4.5 Fysisk arkivering av tapetfragmentene

De enkelte fragmentene legges i omslagsmapper. Det blir brukt arkivmapper av syrefri kartong, og tynnere omslag inne i mappen av syrefritt papir. Dette kan kjøpes fra firmaet Arkivprodukter AS.

4.6 Kompetansebehov

Til gjennomføring av digitaliseringsprosjektet er det behov for 6 personer, med følgende bakgrunn: Konservator, arkitekt og arkivar. Se for øvrig vår prosjektgruppe, avsnitt 10 side 20.

Tapetfragment fra Havnegata 108, Drammen

5 Faglig formidling

Vi ønsker å formidle digitaliseringsprosjektet underveis i prosjektgjennomføringen, og vi ønsker å formidle resultater av forskning med utgangspunkt i tapetsamlingen.

5.1 Formidling av prosessen

Prosjektet vil bli formidlet via NIKUs nettside, med løpende oppdateringer gjennom hele prosjektperioden, som for eksempel presentasjon av «ukens tapet». Våre samarbeidspartnere i prosjektet vil bli presentert samme sted, og samarbeidspartnerne vil kunne lenke seg til all informasjon som legges ut.

Vi vil også legge til rette for fysisk formidling av tapetsamlingen underveis i prosjektet, for eksempel med utstilling av tapetfragmenter hos samarbeidspartnere, for eksempel hos Riksantikvaren og Molo AS bygningsvernbutikk.

5.2 Faglig publisering

Vi vil legge vekt på å formidle prosjektet gjennom relevante vitenskapelige og populærvitenskapelige publiseringskanaler både nasjonalt og internasjonalt. I den forbindelse vil vi legge vekt på å formidle tapetsamlingens verdi som kildegrunnlag for forskning, og samlingens praktiske bruksverdi, som grunnlag for reproduksjon av eldre tapeter.

Relevante tidsskrifter og nettsteder:

- Fortidsvern
- Fortidsminneforeningens årbok
- Kulturarven
- Kunst og kultur
- Forskning.no
- Norske Konserver
- Studies in Conservation
- Meddelelser om Konservering
- Journal of the American Institute for Conservation

Tapetfragmenter fra Vanse gård

6 Faglig samarbeid med andre

Digitalisering og magasinerings av NIKUs tapetsamling er et omfattende prosjekt, som vil forutsette flere typer faglig samarbeid. Vi ønsker et tett faglig samarbeid med Riksantikvaren gjennom prosjektperioden. Vi ønsker faglig samarbeid med en mottakerinstitusjon så tidlig som mulig i prosessen. I forbindelse med prosjektgjennomføringen ønsker vi å samarbeide med OsloMet om å utnytte prosjektets kunnskapspotensial på bibliotek- og informasjonsvitenskap. Vi ønsker å samarbeide med Molo AS bygningsvernbutikk for å løfte frem tapetsamlingens praktiske bruksverdi.

6.1 Riksantikvaren

<https://www.riksantikvaren.no/>

Vi ønsker å samarbeide med Riksantikvaren gjennom hele prosjektperioden. Med tanke på at tapetsamlingen har svært høy kulturminnefaglig verdi både i nasjonal og internasjonal sammenheng, er det viktig at Riksantikvaren, som direktorat under Klima- og miljødepartementet, med overordnet kulturminnemyndighet og ansvar for å sette i verk den nasjonale kulturminnepolitikken, får mulighet til å bidra faglig i forbindelse med digitalisering og magasinerings av tapetsamlingen.

I tillegg har Riksantikvaren et særlig eierskap til tapetsamlingen, fordi en stor del av tapetfragmentene ble innsamlet i regi av Riksantikvarens restaureringsatelier, i tiden før Riksantikvaren ble direktorat og NIKU ble skilt ut som frittstående institutt for forskning og oppdragsvirksomhet på kulturminnefeltet. Fagfeltet ble videreført i NIKU, med samme faglige tyngde som hos Riksantikvaren, og delvis også med samme bemanning som hadde gjennomført arbeidet med tapetinnsamling hos Riksantikvaren.

6.2 Mottakerinstitusjon

Vi vil starte arbeidet med å finne en mottakerinstitusjon i januar 2022. Vi ønsker å samarbeide med mottakerinstitusjonen gjennom hele prosjektperioden, for å finne gode løsninger både for digitalisering og fysisk magasinerings.

Mottakerinstitusjonen må ha kapasitet til å motta og forvalte både det digitale tapetregisteret og den fysiske tapetsamlingen, også med tanke på at samlingen og databasen må være åpen for å suppleres med fremtidige tapetfunn. Mottakerinstitusjonen må ha god kompetanse på forebyggende papir- og malerikonserverings, gode systemer for digitale arkiv, samt kapasitet og tilfredsstillende forhold for magasinerings av den fysiske samlingen. Ettersom tapetsamlingen er hentet fra hele landet, er det viktig at mottakerinstitusjonen er en landsdekkende institusjon, slik som Norsk folkemuseum eller Nasjonalmuseet.

Norsk folkemuseum

<https://norskfolkemuseum.no/organisasjon>

Norsk folkemuseum vil være egnet som mottakerinstitusjon fordi museet er landsdekkende og ett av Norges største konsoliderte museer, med ansvar for store og varierte samlinger av gjenstander, bilder og arkivalia fra hele landet. Norsk Folkemuseum har som mål å være ledende i Norge innenfor samlingsforvaltning (Norsk Folkemuseums samlingsforvaltningsplan 2017-2020).

Nasjonalmuseet

<https://www.nasjonalmuseet.no/om-nasjonalmuseet/samlingsforvaltning/>

Nasjonalmuseet vil være egnet som mottakerinstitusjon fordi museet er landsdekkende, med ansvar for å utvikle, forvalte, forske på, tilgjengeliggjøre og formidle Norges største samling av kunst, arkitektur og design. Museet har som mål å utvikle samlingen og forvalte den slik at den kan tilgjengeliggjøres i størst mulig grad, og har også et ønske om å være en attraktiv samarbeidspartner for andre relevante forskningsmiljøer (Nasjonalmuseets strategi 2020-2025). Innunder paraplyen Nasjonalmuseet ligger dessuten både Kunstindustrimuseet og Arkitekturmuseet, som en nasjonal tapetsamling tematisk kan høre innunder.

6.3 OsloMet

<https://www.oslomet.no/studier/studieoversikt>

NIKU ønsker å legge til rette for et samarbeidsprosjekt med OsloMet om praksisplass for studenter i forbindelse med digitalisering av tapetsamlingen. Praksisplassen vil gi studentene praktisk innsikt i digitalisering og formidling. OsloMet har vært positive til dette, men først når prosjektet har kommet ordentlig i gang. Ettersom studentene på Bibliotek- og informasjonsvitenskap ikke har praksis i høstsemesteret, vil det være aktuelt med praksisplass hos NIKU fra våren 2023. Praksisen vil omfatte praktisk deltakelse i digitaliseringsprosjektet og dermed innebære noe arbeidsavlastning for NIKU.

OsloMet har også gitt uttrykk for at digitaliseringsprosjektet i første omgang kunne være et interessant case for en studentgruppe på bachelorstudiet Bibliotek- og informasjonsvitenskap, i emnet Praktisk prosjektstyring, og at et slikt case-studium kunne være aktuelt også før finansiering av prosjektet er på plass.

NIKU vil fortsette samtalen med OsloMet i januar 2022.

6.4 Molo AS bygningsvernbutikk

<https://www.moloas.com/>

Molo AS bygningsvernbutikk har uttalt interesse for å reprodusere gamle tapeter. Molo AS er en spesialbutikk som selger bygningsdetaljer til restaurering av gamle hus, blant annet tapeter. Molo AS forhandler, og setter selv i produksjon bygningsartikler fra tidligere stilperioder. Sortimentet i butikken dekker de fleste stilperioder fra slutten av 1700 fram til 1970.

Firmaet ble startet i 2003 og har hatt butikklokaler på Frogner i Oslo fra 2010. I tillegg til å være en aktuell initiativtaker til å sette i produksjon eldre tapeter med basis i eldre tapetfragmenter, kan butikklokalet til Molo AS på Frogner i Oslo være et godt egnet sted for å formidle digitaliseringsprosjektet og tapetsamlingen til aktuelle brukergrupper.

Molo AS har levert produkter både til privatpersoner og til offentlige prosjekter og museer, med Riksantikvaren, NIKU, Byantikvaren eller Fylkeskonservator involvert, og kan vise til en lang rekke referanseprosjekter.

Tapetfragmenter fra Sophienlund, Oslo

7 Finansieringsmuligheter

NIKU har ikke egne midler til å finansiere et prosjekt som dette, og vi vil derfor søke finansiering utenfra til gjennomføring av prosjektet. Vi vil starte arbeidet med å finne finansiering til prosjektet i januar 2022.

Vi kan søke finansiering fra Klima- og miljødepartementet (KLD) gjennom:

- Riksantikvarens tilskudd til gjennomføring av nasjonale oppgaver
- Riksantikvarens tilskuddsmidler til kulturmiljøtiltak

Vi kan søke finansiering fra Kultur- og likestillingsdepartementet (KUD) gjennom:

- Arkivverkets prosjekt- og utviklingsmidler til arkivformål
- Kulturrådets tilskuddsordning

Vi kan søke privat finansiering fra:

- Stiftelsen UNI
- Sparebankstiftelsen

7.1 Riksantikvarens tilskuddsmidler til gjennomføring av nasjonale oppgaver

Denne prosjektbeskrivelsen er finansiert av midler fra KLD til gjennomføring av nasjonale oppgaver i 2021.

I 2022 vil vi gå i dialog med Riksantikvaren om å finansiere et forprosjekt for digitaliseringsprosjektet gjennom nasjonale oppgaver. I forprosjektet vil vi beregne tidsbruk for hver enkelt delprosess i digitaliseringen, ved å gjennomføre digitalisering av et representativt utvalg tapetfragmenter, slik at vi på bakgrunn av dette vil kunne estimere total tidsbruk og budsjett for digitaliseringsprosjektet. Forprosjektet vil også omfatte arbeid med samarbeidsavtaler.

7.2 Riksantikvarens tilskuddsmidler til kulturmiljøtiltak

Prosjektet kan søke om finansiering fra Riksantikvarens tilskuddsmidler: «Tilskudd til verdiskapingsarbeid på kulturminneområdet». Det er ingen søknadsfrist, og søknader blir behandlet fortløpende. Det er ønskelig at søknader blir sendt i forkant av, eller tidlig i året det blir søkt om tilskudd for.

Det kan gis tilskudd til prosjekter der offentlige og private aktører inngår forpliktende samarbeid om:

- formidling og tilrettelegging for bærekraftig bevaring og bruk
- kompetanseutvikling, nettverk og samarbeid
- nærings-, steds- og lokalsamfunnsutvikling

Dette prosjektet oppfyller særlig følgende formål for tilskuddsordningen:

- bidrar til ny kunnskap, læring, strategisk og faglig utvikling

7.3 Arkivverkets prosjekt- og utviklingsmidler til arkivformål

Vi kan søke om finansiering fra arkivverkets prosjekt- og utviklingsmidler til arkivformål. Søknadsfrist er 1. oktober 2022.

Arkivverket forvalter prosjekt- og utviklingsmidler til arkivformål. I 2021 ble det avsatt 12,3 millioner av Norsk Tippings spilleoverskudd til enkeltaktiviteter, til landsomfattende eller regionale samarbeidstiltak og til utvikling av fellesløsninger. Målgruppen er offentlige og private institusjoner som bevarer, tilgjengeliggjør og formidler arkiv, som arkivinstitusjoner, museer, bibliotek og fylkes-/kommuner.

Andre som ønsker å bevare og tilgjengeliggjøre arkiv kan også søke, som for eksempel private bedrifter og organisasjoner.

Tilskudd gis til enkeltaktiviteter, til landsomfattende eller regionale samarbeidstiltak og til utvikling av fellesløsninger. I søknadsprosessen legges det til rette for dialog og mulighet for samordning mellom flere aktører om større og mer omfattende initiativ.

I 2021 skulle midlene bli tildelt aktiviteter som:

- er knyttet til digitalt materiale og/eller til digital tilgjengeliggjøring
- tilrettelegger for mer effektiv formidling og forskning
- kommer mange til gode og fremmer samarbeid og helhet
- er nytenkende og/eller tar i bruk ny teknologi

Søknadene skal inneholde beskrivelse av målet med arbeidet samt konkrete gevinster for ulike målgrupper i eller utenfor arkivsektoren. Det vil bli vektlagt at prosjektet det søkes støtte til underbygger og bidrar til å nå FNs bærekraftsmål og Regjeringens krafttak for mangfold. Det er en styrke om søkerne kan dokumentere egenfinansiering.

Initiativ som får støtte, skal gjennomføres som åpne prosesser som kan stimulere til faglige diskusjoner og engasjement. Arbeidet skal bidra til kunnskapsutvikling og verdiskaping, og gjennomføres slik at resultatene kommer mange til gode. Det forutsettes at bevarte arkiv tilgjengeliggjøres på Arkivportalen og i Digitalarkivet eller tilsvarende nasjonale fellesløsninger.

7.4 Kulturrådets tilskuddsordning

Vi kan søke om finansiering fra Kulturrådets tilskuddsordning, nærmere bestemt fra programmet «Digitalisering - mangfold, dialog og samarbeid». Søknadsfrist ligger ikke på Kulturrådets hjemmeside (primo januar). Tilskuddsordningen er rettet mot museer og museumsnettverk, så her må antagelig NIKU ha etablert et samarbeid med mottakerinstitusjon før søknad kan sendes.

Programmet «Digitalisering - mangfold, dialog og samarbeid» skal bidra til:

- et økt mangfold av brukere som engasjeres i møte med museene, med styrking av opplevelser og kunnskap gjennom anvendelse av digitale tjenester
- effektiv digitalisering av tredimensjonale samlinger og handlingsbåren kunnskap, basert på utprøvde arbeidsmetoder

Digitalisering av tapetsamlingen faller innenfor følgende tildelingskriterium:

- Prosjekter som sikrer og sørger for tilgang til kunnskap om materiell og immateriell kunst-, kultur- og naturarv for dagens og fremtidige generasjoner

7.5 Stiftelsen UNI

<http://www.stiftelsen-uni.no/>

Vi kan søke om finansiering fra Stiftelsen UNI. Styret i Stiftelsen UNI har seks styremøter i året og behandler søknadene fortløpende.

Stiftelsen UNI er en stiftelse med ideelt formål å fremme allmenntilgjengelig virksomhet innen skade- og miljøvern, for derved å bidra til en trygg utvikling i det norske samfunnet. Stiftelsens bidrag skal i første rekke være økonomisk støtte til prosjekter og påskjønnelse til institusjoner og enkeltpersoner.

Følgende formål faller normalt utenfor UNI-stiftelsens prioriteringer: Drift, lønn, reiseutgifter og tradisjonell veldedighet, eget erverv, kostnader til dugnad, med mindre kostnadene kan utgiftsføres, samt prosjekter som allerede er igangsatt eller gjennomført før innsendt søknad.

7.6 Sparebankstiftelsen

<https://sparebankstiftelsen.no/>

Vi kan søke om finansiering fra Sparebankstiftelsen. Søknadsfristen er løpende.

NIKUs søknad kan falle inn under to av formålsområdene som Sparebankstiftelsen støtter:

- Kunst og kultur – tiltak som styrker arenaene hvor publikum møter kunsten
- Nærmiljø og kulturarv – tiltak som formidler historie og viderefører tradisjoner

8 Budsjett

I forprosjektet, som vi ønsker å gjennomføre i 2022, vil tidsbruk for hver enkelt delprosess i digitaliseringsprosjektet kartlegges, ved å gjennomføre digitalisering av et representativt utvalg tapetfragmenter. På bakgrunn av dette vil det være mulig å estimere total tidsbruk og budsjett.

9 Fremdriftsplan

Prosjektet vil bli gjennomført i perioden 2022 til 2025.

TILTAK	2022	2023	2024	2025
Forprosjekt og finansiering				
Separering, registrering og fotografering				
Samarbeid med arkivstudie ved OsloMet				
Tolkning og datering				
Overlevering av samlingen til mottakerinstitusjon				
Formidling og prosjektrapportering				

Tapetfragment fra Rådhusgaten 12, Oslo

10 Kompetanse og bemanning

NIKU har god gjennomføringsevne til oppfyllelse av prosjektet. NIKUs brede faglige profil og gjennomsnittlige bemanning på ca 80 personer de siste årene sikrer en fleksibel tilpasning og at prosjektet vil bli slutført innenfor planlagte tidsrammer.

Av spesiell betydning for dette prosjektet er NIKUs rolle som uavhengig forsknings- og kompetansemiljø for norske og internasjonale kulturminner, og at instituttet fokuserer på kulturminner og kulturmiljøer som et aktivum for samfunnet.

Avgjørende for prosjektet er NIKUs kompetanse på historiske interiør, tapeter og veggdekor. NIKU har bred forskerkompetanse på dette fagfeltet og et nasjonalt og internasjonalt nettverk knyttet til forskning på historiske materialer og metoder. Prosjektet vil bli bemannet med høyt kvalifisert personell som har bred og relevant erfaring på fagfeltet.

Følgende NIKU-ansatte vil delta i prosjektet:

Hulda Blix vil være prosjektleder, med ansvar for forarbeid, gjennomføring og slutføring av digitaliseringen og magasineringen av tapetsamlingen. Blix er fargeundersøker og monumentalkunstkonservator i NIKU. Hennes hovedarbeidsområde er farge- og bygningsarkeologiske undersøkelser av interiør og eksteriør, i tillegg til konservering av veggmalier og skulptur. Hun har tidligere jobbet med fargeundersøkelser i København og som skulpturkonservator i Oslo kommunes kunstsamling.

Dagheid Berg vil være prosjektmedarbeider. Berg er malerikonservator i NIKU og arbeider med konservering av lærretsmaleri, bemalt tre og kirkekunst. Berg har tidligere arbeidet som malerikonservator ved Sørlandets Kunstmuseum, Bergen museum, De kulturhistoriske samlinger og Riksutstillinger. Berg har jobbet med NIKUs tapetsamling, og hun har omfattende erfaring med rens og retusjering og har utvidet utdanning innen kjemi.

Åse Dammann vil være prosjektmedarbeider med hovedansvar for å gjennomføre fotografering av tapetfragmentene, digital registrering av data, samt fysisk arkivering av tapetfragmentene. Dammann er etnolog og jurist og har omfattende erfaring med fotodokumentasjon og systematisering av store datasett, som prosjektleder for Riksantikvarens miljøovervåkingsprogram for eldre og verneverdige bygninger i perioden 2010-2020.

Lars Jacob Hvinden-Haug vil være prosjektmedarbeider og bidra med stilhistorisk og arkitekturhistorisk kompetanse. Hvinden-Haug er dr.ing. sivilarkitekt MNAL og forsker i NIKU. Han har bred erfaring med bygningsarkeologiske undersøkelser og kartlegging av kulturminneverdier fra alle perioder og har gjennom mange år arbeidet med norsk arkitekturhistorie i en internasjonal kontekst og på bakgrunn av samfunnsmessige sammenhenger, spesielt i 1600- og 1700-årene.

I forbindelse med prosjektgjennomføringen vil vi benytte følgende konsulentbistand:

Jon Brønne (konsulentfirma Vel Bevert, org.nr. 980 675 653) vil bistå med konserveringsfaglig rådgivning i prosjektet. Brønne er malerikonservator og tidligere seniorforsker i NIKU og professor II ved Institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet. Før NIKU arbeidet Brønne i over 26 år ved Riksantikvarens restaureringsatelier, hvor han ledet konserveringsatelieret i perioden 1982-1993.

Brønne har arbeidet med skade- og tilstandsvurderinger av bygninger og objekter, vurdering av verneverdier, rådgiving i bygningsvern, farge- og bygningsarkeologiske undersøkelser, bygnings-, farge-, material- og dekorhistorie, tradisjonelle overflatebehandlinger, tapeter, preventiv konservering, kirkeinventar, og konservering av veggfast dekor i oljemaling og limfarge. Av særlig betydning for dette prosjektet er Brønnes mangeårige arbeid med undersøkelser, konservering, separering, rekonstruksjon og arkivering av tapeter, samt førstehånds kjennskap til NIKUs tapetsamling.

Brit Heggenhougen (konsulentfirma Brit Heggenhougen, org.nr. 924 609 419) vil bistå med konserveringsfaglig rådgiving i prosjektet. Heggenhougen er malerikonservator og tidligere ansatt hos Riksantikvaren og NIKU, hvor hun arbeidet med konservering og restaurering av polykrom skulptur, lerrets- og papirtapeter, bemalt dekor på mur og tre, samt fargeundersøkelser av bygninger. Av særlig betydning for dette prosjektet er Heggenhougens mangeårige arbeid med undersøkelser, konservering, separering, rekonstruksjon og arkivering av tapeter, samt førstehånds kjennskap til NIKUs tapetsamling.

Foto-konsulent vil bli innleid for å gi råd og bistå med å rigge fast fotostasjon for fotografering av de mindre tapetfragmentene.

11 Kvalitetssikringssystemer

NIKU har godt innarbeidete og velfungerende styringssystemer for kvalitetssikring av ytelser som skal leveres, samt godt innarbeidete HMS-rutiner.

Kvalitetssikring ved prosjektgjennomføring omfatter prosjektetablering, prosjektgjennomføring og prosjektavslutning. Alle faglige leveranser blir kvalitetssikret ved egen- og sidemannskontroll, og deretter godkjent av avdelingsleder. Leveranser av administrativ art blir kvalitetssikret ved egen- og sidemannskontroll og godkjent av prosjektleder. Ved jevnlig gjennomgang og diskusjon av resultater i løpet av prosjektperioden, sikrer vi at like og korrekte kriterier legges til grunn for kulturminnefaglige vurderinger i prosjektgjennomføringen. NIKU har godt innarbeidete rutiner for datasikkerhet.

NIKU arbeider systematisk for å oppfylle kravene i helse-, miljø- og sikkerhetslovgivningen og tilfredsstillende kravene i forskrift om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheten (internkontrollforskriften). I dette oppdraget vil vi ta særlig hensyn til at fargepigmentene i tapetfragmentene i noen tilfeller kan inneholde helseskadelige stoffer.

Tapetfragment fra Berg-Kragerø museum

12 Referanseprosjekter

Vi viser til følgende referanseoppdrag gjennomført de seneste årene:

OPPDRAG	STORE MILDE, FANA, BERGEN
	Detaljert forslag til hvordan lerretstrekkene med figur- og dekkmalte flater i Regence-salen og Rokokkosalen kan behandles. Lerretstrekkenes og takmalerienes materielle utforming og tilstand beskrives gjennom foto og tekst. Skjematisk dokumentasjon av tilstand.
Relevans	Oppdrag som omfatter konservering og registrering av gamle tapeter
Oppdragsgiver	Nord- og Midthordland Høgskulelag
Kontakt oppdragsgiver	Tore Haltli
e-post	rektor@fanafolk.no
Bemanning i NIKU	Barbro Wedvik, Tone Olstad
Kontraktssum eks mva	NOK 163 000
Oppdragsperiode	2021

OPPDRAG	VILLA STENERSEN, OSLO
	Fargeundersøkelse av utvalgte interiøroverflater i forbindelse med betongrehabilitering i Villa Stenersen (Arne Korsmo, 1939). Opprinnelig fargelag og tapet i fire rom ble kartlagt og dokumentert. Prøver av tapetene ble demontert og overlevert oppdragsgiver for videre bevaring og eventuell rekonstruksjon.
Relevans	Oppdrag som omfatter konservering og registrering av gamle tapeter
Oppdragsgiver	Statsbygg
Kontakt oppdragsgiver	Melanie Björklund
e-post	melanie.bjorklund@statsbygg.no
Bemanning i NIKU	Hulda Blix, Brit Heggenhougen
Kontraktssum eks mva	NOK 72 000
Oppdragsperiode	2020

OPPDRAG	STIFTSGÅRDEN, TRONDHEIM
	Behandling av ett av J. C. C. Michaelsens store lerretsmalerier i spisesalen i Stiftsgården. Arbeidet ble utført på stedet og innebar smussrens, fjerning av ferniss, refernissering, kitting og retusjering. De øvrige to lerretsmaleriene ble behandlet av NIKU i 2017 og 2018.
Relevans	Oppdrag som omfatter konservering og registrering av gamle tapeter
Oppdragsgiver	Statsbygg Midt-Norge
Kontakt oppdragsgiver	Tore Høiem
e-post	tore.hoiem@statsbygg.no
Bemanning i NIKU	Karen Mengshoel, Dagheid Berg, m.fl.
Kontraktssum eks mva	NOK 347 000
Oppdragsperiode	2019-2020

OPPDRAK	HOVIN GÅRD, ULLENSAKER
	NIKU har behandlet himlingen, brystningen, listverket og tapetet i salen i første etasje. Salen ble bygd om og innredet i 1762. NIKUs arbeid i salen innebar blant annet rensing, planering, dublering og reparasjoner av skader på et 1700-talls lerretstapet.
Relevans	Oppdrag som omfatter konservering og registrering av gamle tapeter
Oppdragsgiver	Halvor og Kari Tangen (eiere av Hovin gård)
Kontakt oppdragsgiver	Halvor Tangen
Telefon	970 12 318
Bemanning i NIKU	Brit Heggenhougen, Dagheid Berg, m.fl.
Kontraktssum eks mva	NOK 2 627 000
Oppdragsperiode	2017

OPPDRAK	STATUS FOR VERNEVERDIGE KULTURMINNER
	Riksantikvarens miljøovervåkingsprogram for eldre og verneverdige bygninger. Oppdraget omfattet kontrollregistrering i felt av ca 6 500 bygninger i 10 kommuner. Alle bygninger ble fotografert og tilstandsregistrert, og foto og registreringsdata ble systematisert og analysert i Excel, for å identifisere endringsmønstre, tendenser og trusler for bygningsarven. Formålet med programmet er å gi Riksantikvaren kunnskapsgrunnlag for å kunne rapportere og styre i tråd med nasjonale mål for kulturminneforvaltningen.
Relevans	Stort registreringsoppdrag, med tilhørende fotodokumentasjon. Systematisering av et omfattende dataregister i Excel.
Oppdragsgiver	Riksantikvaren
Kontakt oppdragsgiver	Lars Rogstad
e-post	lars.rogstad@ra.no
Bemanning i NIKU	Åse Dammann, m.fl.
Kontraktssum eks mva	NOK 9 800 000
Oppdragsperiode	2015-2020

13 Relevant litteratur

Broström, Ingela og Elisabet Stavenow-Hidemark: Tapetboken. Papperstapeten i Sverige. Byggförlaget, Sverige 2004

Gyllenläder och arseniktapeter. 400 år av tapeter från Kalmar län. Kalmar läns museum, Kalmar läns hembygdsförbund, Sverige 2008

Sabine Thümmeler: Die Geschichte der Tapete. Raumkunst aus Papier. Wolfratshausen, Tyskland 1998

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 151/2021

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736
Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112
Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens
gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00